A történetírás képantropológiai megközelítése: cigányok a 19. századi Magyarországon

Képi Tanulás Műhely
Budapesti Műszaki Egyetem

Előadó: Bencsik Gábor
történész

2010. szeptember 1.

Neuhauser Ferenc színezett rézmetszetei, Nagyszeben, 1807 körül

Approaches to history

The question of how a historian approaches historical events is one of the most important questions within historiography. It is commonly recognised by historians that, in themselves, individual historical facts dealing with names, dates and places are not particularly meaningful. Such facts will only become useful when assembled with other historical evidence, and the process of assembling this evidence is understood as a particular historiographical approach.

The most influential historiographical approaches are:

- Cliometrics, using computers and statistics; Prosopography using biographies; and Quantitative history
- Comparative history
- Cultural history
- Diplomatic history
- Economic history
- Environmental history, a relatively new field
- Ethnohistory
- Family history
- Intellectual History and History of ideas
- Local History and Microhistory
- Marxist historiography and Historical materialism
- Military history
- Oral history
- Political history
- Public history, especially museums and historic preservation
- History of Religion and Church History
- Social history and History from below; along with the French version the Annales School
- Women's history and Gender history
- World history and Universal history

A képi fordulat helye a történelemben

- A történelem ritmusa: gyorsulások és lassulások, emelkedések és süllyedések
- Fényes ókor, sötét középkor, fényes újkor - tanszékek
- Első százezer évünk, az első képi fordulat, a neolitikus forradalom, az ipari forradalom

Geoffrey White CG artist

A képi fordulat négy forrásvidéke

- **I. A vetített kép**

A laterna magica (1650), félelem és „fekete művészet”, „fantascope”, úri mulatság, játékszer – mozi

- **II. A nyomtatott kép**

Thomas Bewick (1753-1828) és az új fametszet, hozzá a rotációs papírgyártó gép (1801) – az illusztrált újság

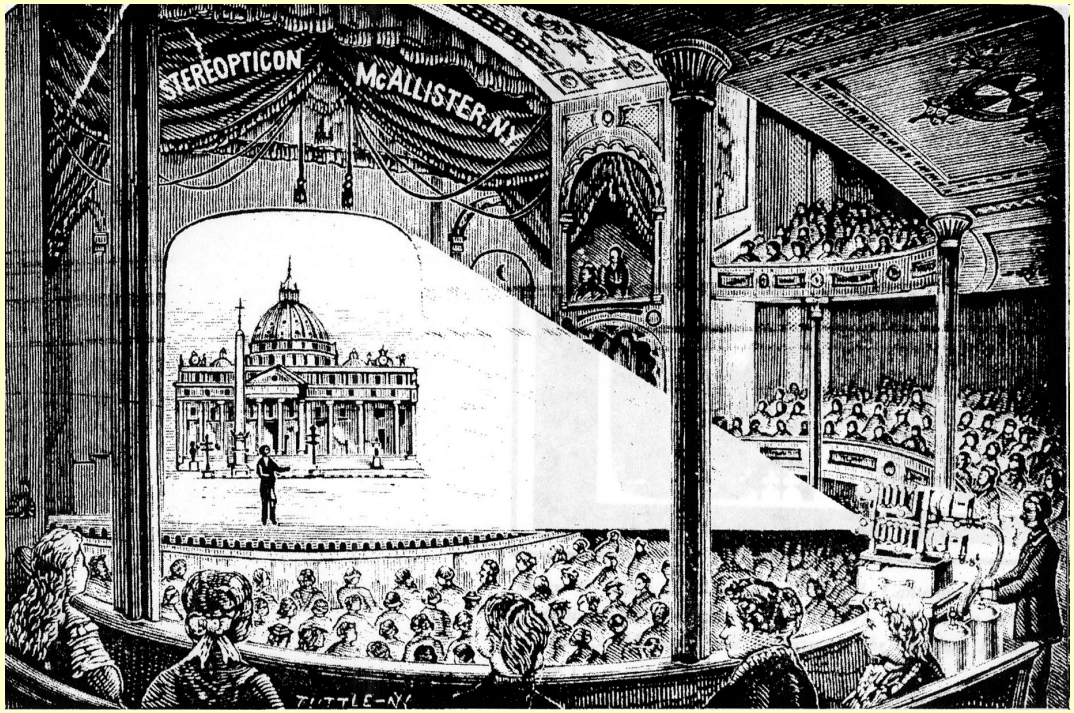

A Magic Lantern Slide Lecture on St. Peter's Basilica, 1897

A képi fordulat négy forrásvidéke

- **III. A fénykép**

Niépce, Daguerre, Talbot és a többiek (1826, 1838)

- **IV. Az elektronikus kép**

Televízió 1926, digitális fényképezés 1992, MMS 2002
(2008: 1.3 milliárd MMS alkalmazó, 50 milliárd képküldés)

A photographer appears to be photographing himself in a 19th-century photographic studio. (c. 1893)

Ikonográfia - ikonológia

- Ikonográfia –
  a képekről
- Ikonológia –
  a képek által

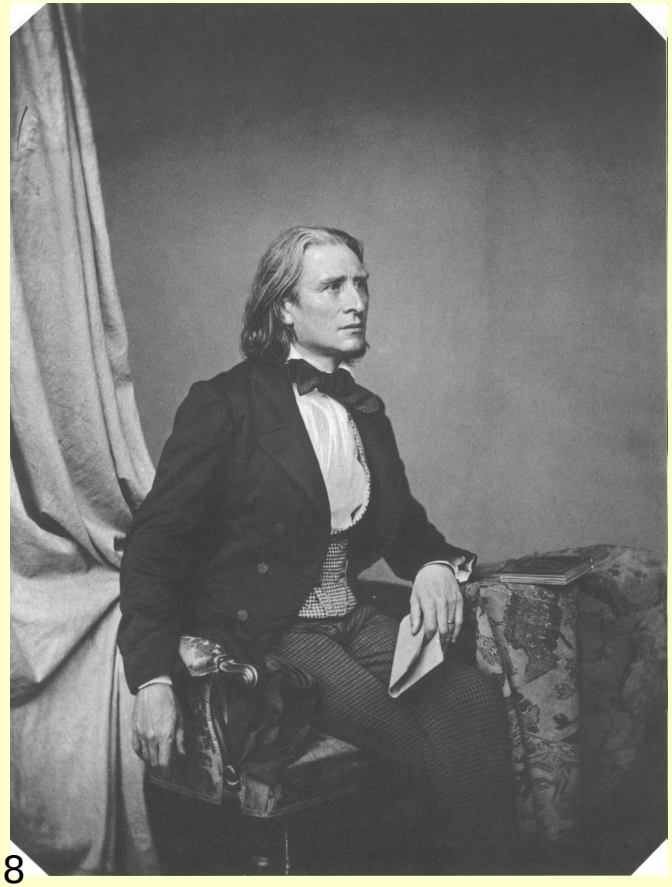

Franz Hanfstaengl: Liszt Ferenc, 1858

Barbár hadak a szent falak előtt

- A kép történeti forrás – az ábrázoltról, az ábrázolóról és a befogadóról
- A történelem, főszereplői és mellékalakjai (nők, gyerekek, kisebbségek, parasztok)
- Szándékolt és szándékolatlan közlések

Raffaello: Leo pápa és Attila Róma falainál

Vatikán, Stanza di Elidoro

Képolvasás - Barabás Miklós litográfiája

1. Pipázó nő
2. Erotika
3. Mezítláb
4. Fedetlen fő
5. Földön ülés
6. Sátor
7. Kovács
8. Meztelen gyerek
9. Üst
10. Cigányos viselet
11. Szekér
12. Tenyérjóslás

Prónay Gábor: Vázlatok Magyarhon népéletéből. Pest, 1855

19. századi vizuális cigány toposzok - vándorlás

- Szekér
- Ló
- Sátor
- Üst

Képeslap évszám, kiadó nélkül, postán futott 1915-ben

Vándor czigányok

Adler Fényírda Szászváros, 1909

19. századi vizuális cigány toposzok - mesterségek

- Fémműves
- Zenész
- Faműves
- Aranymosó
- Kupec
- Vályogvető
- Kereskedő
- Jós, varázsló

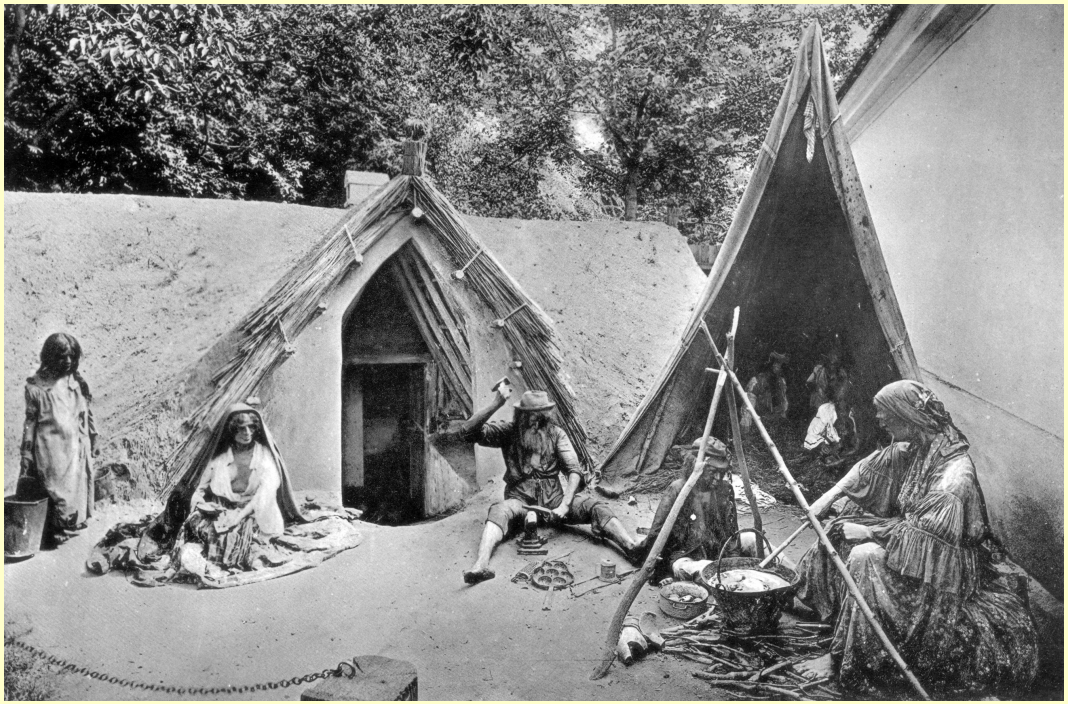

Cigány tábor, életnagyságú makett az ezredéves kiállításon

19. századi vizuális cigány toposzok – szokások, öltözet

- Földön ülés
- Fejfedő hiánya
- Mezítláb
- Pipázó nő
- Mezítelen gyerek
- Erotikus momentum
- Rongyos ruha
- Cigányos viselet
- Putri

Oldal István fényképe és az arról készült vízfestménye, 1910-es évek, Nagybecskerek

Erotikus momentum

Pharao népe Ország tükre, 1863, 101.

Sátoros cigányok, képeslap, évszám nélkül (a felvétel 1900 előtt készült)

Cigánylányok Ismeretlen fényképész, 1920 körül

Fémművesség

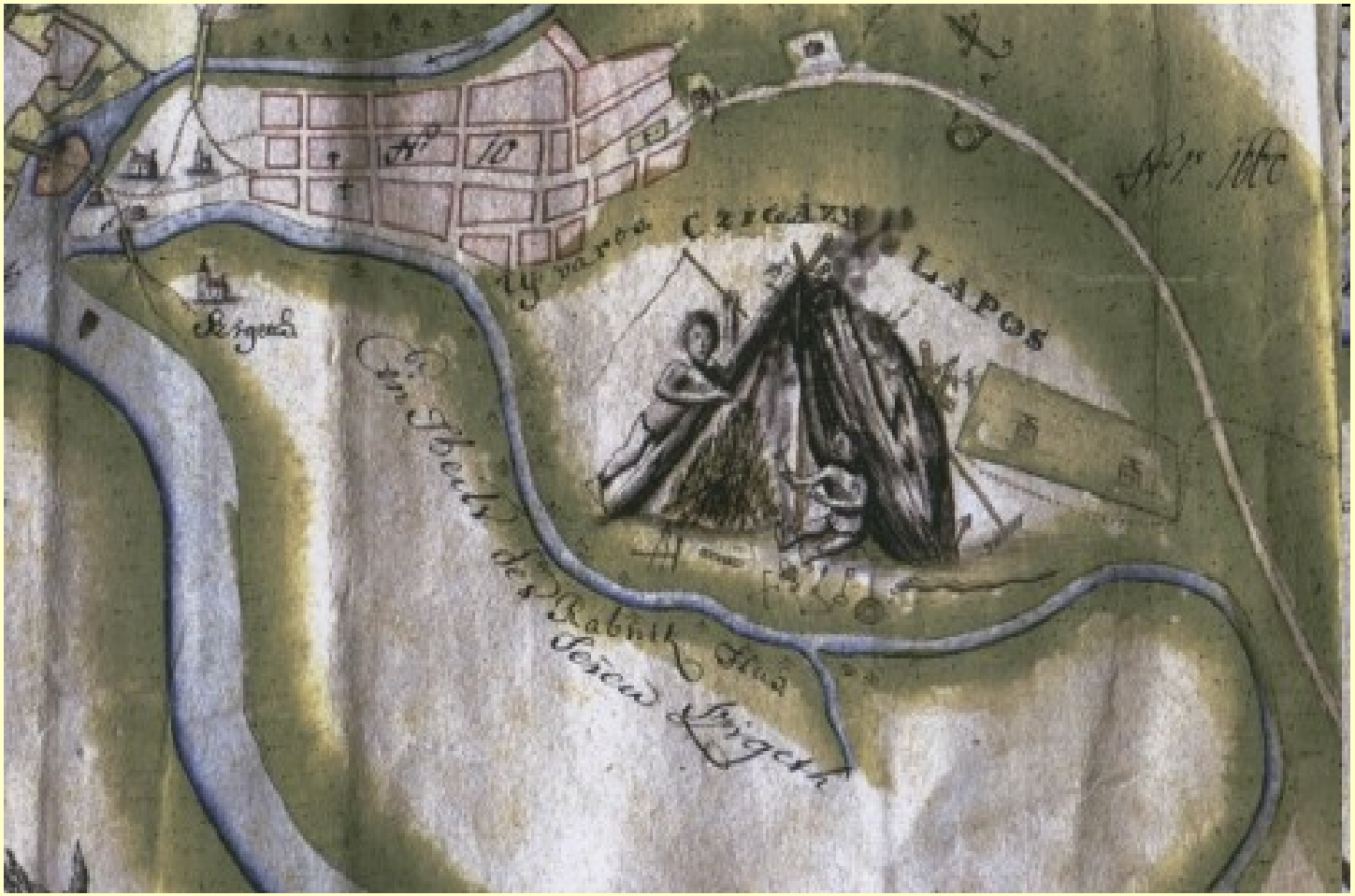

Győr kéziratos térképe 1789-ből - részlet

Fémművesség

Képek a hazai népéletből

Vasárnapi Újság, 1861, 136.

Fémművesség

Vándor czigány-család

Magyarország képekben, honismereti album, Pest, 1870.

Fémművesség

Vándor cigányok

Magyarország és a Nagyvilág, 1871, 453.

Fémművesség

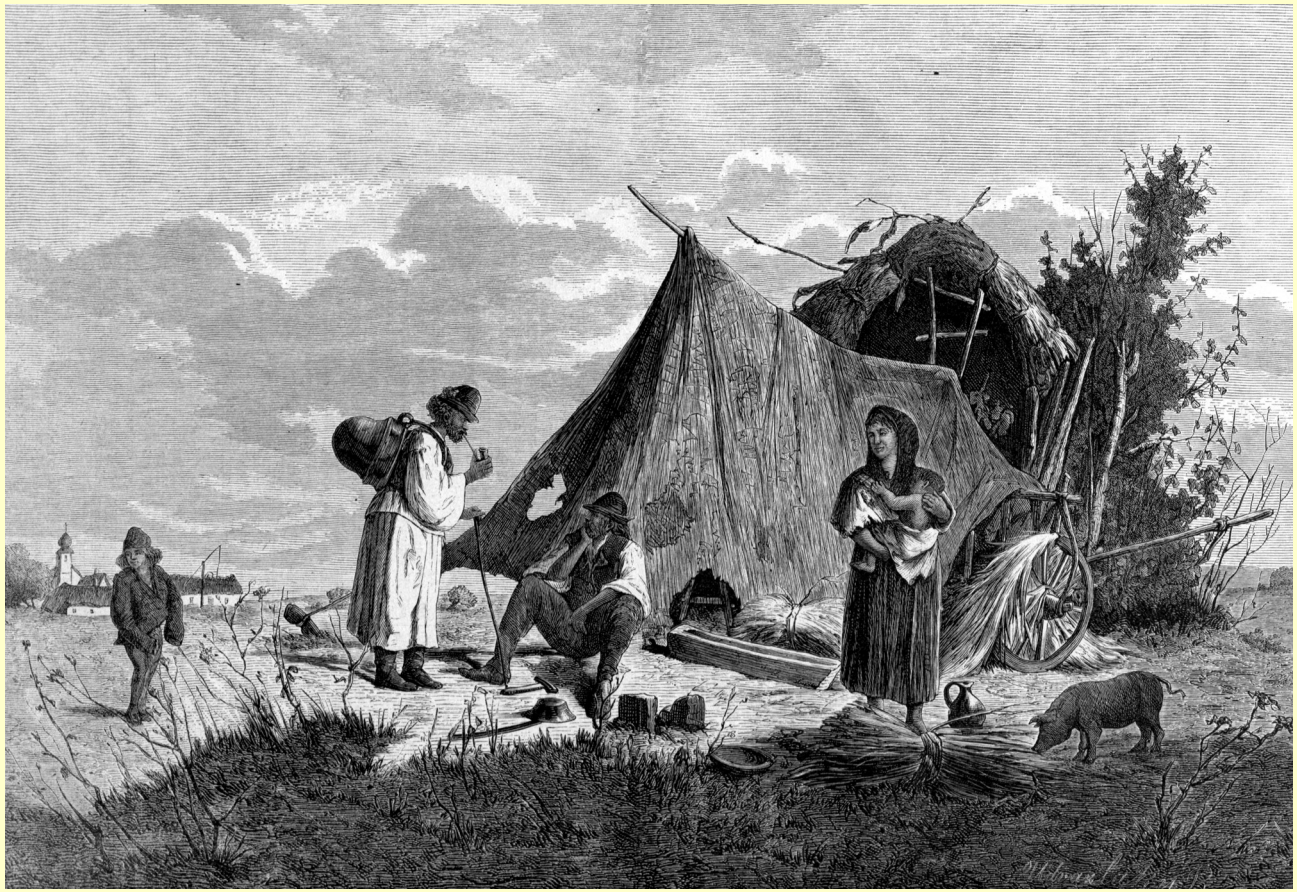

A vándor
család

Ország-világ,
1880, 161

Fémművesség

Cigány fémműves

Theodore Valério, 1854

Fémművesség

Gypsies – outside the walls of Jerusalem

Holy Land Series, 1904 by T. W. Ingersoll

(Eredeti felvétel 1896)

További lehetőségek

- A sátor típusai, a rongyos sátor sztereotípiája
- Az üst, mint a vándorlás szimbóluma és mint a megélhetés eszköze

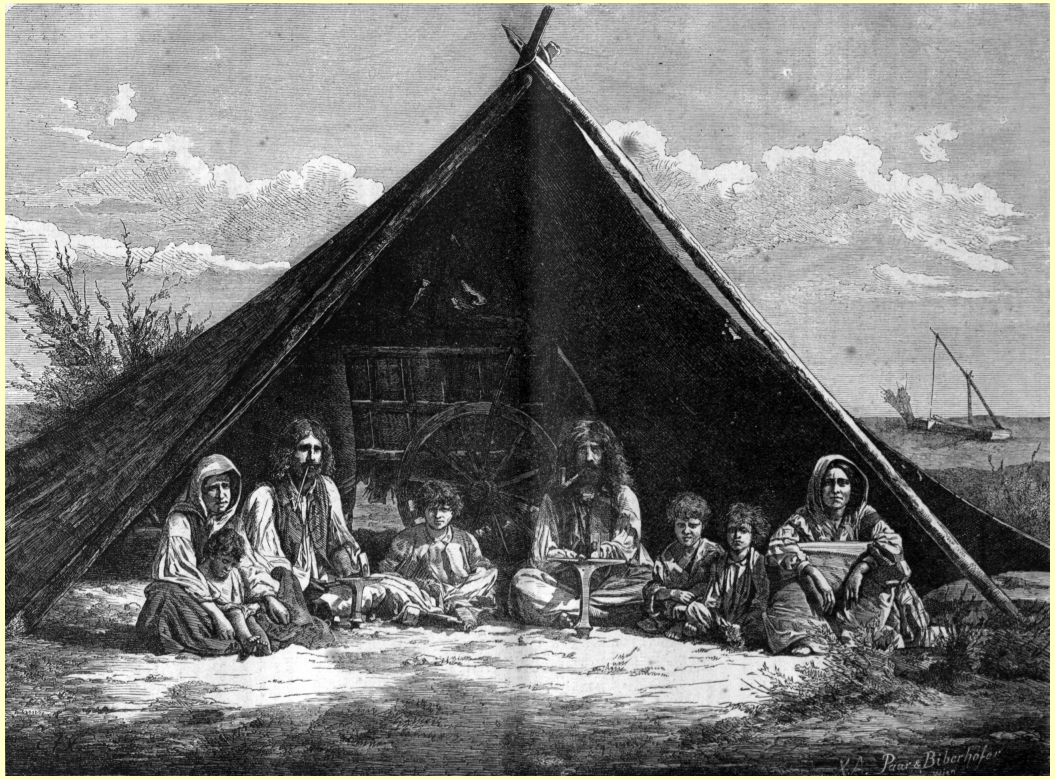

Sátoros czigányok. Vasárnap Újság, 1873, 476

További lehetőségek

A zenészek öltözéke a kisnemesi viselettől a stilizált magyaros mellényig; az öltözék státusz-szerepe

Képeslap Wk. C. Bp. jelzéssel, 1903

Mit tudtunk meg, amit eddig nem tudtunk?

- Részletek az ábrázoltakról – mesterségek szerepe, eszközei, egyes csoportok (pl. kalderás) megjelenése
- A többségi társadalom attitűdje a korban – tudomásul vevő, pozitív-semleges, fölényesbe, gúnyolódóba hajló, elutasító
- A cigányság útvesztése, a premodern és a modern közötti senkiföldjére kerülés

Dicsőszentmártoni czigány leány. Képeslap, Divald és Monostory, 1912

Köszönöm a figyelmet.